

Jana MALI
Fakulteta za socialno delo,
Univerza v Ljubljani

Valentina Hlebec, Matic Kavčič,
Maša Filipovič Hrast, Andreja
Vezovnik, Martina Trbanc
**Samo da bo denar in zdravje:
življenje starih revnih ljudi**
Fakulteta za družbene vede,
Ljubljana 2010, str. 113, 17,00 EUR
(ISBN 978-961-235-402-2)

V letu 2010, ki sta ga Evropski parlament in Svet Evropske Unije razglasila za evropsko leto boja proti revščini in socialni izključenosti, je področje oskrbe starih ljudi v Sloveniji postalo bogatejše v razumevanju življenja revne populacije starih ljudi. Pridobili smo monografsko gradivo, ki na edinstven način prikazuje življenje revnih starih ljudi in njihove strategije vsakodnevnega spopadanja s socialno izključenostjo. Monografija zapolnjuje vrzel, v znanju in vedenju o revščini starih ljudi, ki ga potrebujejo različni strokovnjaki, ki se sicer ukvarjajo s populacijo starih ljudi. Monografija odstira pogled v različne vidike socialne izključenosti in tveganja populacije starih ljudi, da bi strokovnjaki različnih področij bolje razumeli njihovo življenjsko situacijo in ukrepali učinkovitejše kot doslej. Gre za učbenik o revščini in socialni izključenosti starega prebivalstva in o metodologiji raziskovanja populacije starih ljudi. Pisan je v jeziku in na način, ki je lahko razumljiv tako strokovni kot tudi širši, laični, javnosti. Na slednje ne nazadnje nakazuje že sam naslov *Samo da bo*

denar in zdravje: življenje starih revnih ljudi, ki jasno in razumljivo odseva vsebino monografije.

Monografija je razdeljena na pet poglavij, ki vsako na svoj način odraža interes po popularizaciji pojma socialna izključenost. Od drugega poglavja, v katerem se poučimo o utemeljitvi rabe pojma, do osrednjih dveh poglavij, ki nas z argumenti in statistiko prepričujeta o utemeljeni rabi pojma, smo v zaključnem poglavju, v katerem avtorji iščejo rešitve za delovanje v smeri vključevanja populacije starih ljudi, že povsem prepričani, da je revščina napačen izraz, socialna izključenost pa edini pravi. In če je protipomenka socialna izključenost, socialna vključenost pravičen izraz, se sprašujemo, ali smo za slednjega do sedaj uporabljali nepravilne izraze? Vsekakor smo ob prebiranju monografije trčili ob pomembna vprašanja rabe strokovnih izrazov na področju oskrbe starih ljudi, ob usmeritvah Sveta Evropske Unije pa smo se še toliko bolj zamislili nad dosedanjo rabo besede revščina, kakor tudi nad njeno definicijo in nadomeščanjem z novimi izrazi. Na področju oskrbe starih ljudi je raba besed še toliko pomembnejša, saj vlada pojmovna zmeda že pri poimenovanju same populacije starih ljudi. Mnogim izraz stari ljudje ni po godu, ker vsebuje besedo star. Bolj ustrezna se jim zdi beseda starejši. Spet drugi zagovarjajo uporabo strokovnega izraza starostnik, a so v dilemi, ko želijo izpostaviti ženski spol, ker je izraz starostnica malce okóren. Pogosto zasledimo izraz ostareli, tudi domovi za ostarele, pa

čepprav ga je slovenska zakonodaja (Zakon o socialnem varstvu Ur. l. RS, št. 54/1992) že pred dvajsetimi leti črtala iz uporabe in ga v dokumentih nadomestila z besedno zvezo domovi za stare. Nejasnosti v rabi izrazov se prenašajo tudi na ljudi, ki skrbijo za stare ljudi. Govorimo o oskrbovalcih, ponekod ločimo formalne od neformalnih, zasledimo tudi socialne oskrbovalce in skrbnike. V zanko nenotne rabe izrazov so se ujeli tudi avtorji monografije, zato bralec, ki je občutljiv na rabo besed, ne bo zlahka spregledal te pomanjkljivosti. Je pa res, da se monografija ne ukvarja z definiranjem že prej omenjenih pojmov, ampak s točno določenimi pojmi, ki označujejo revščino in socialno izključenost starih ljudi.

Pred podrobnejšo predstavitevijo socialne izključenosti nas avtorji v prvem poglavju seznanijo s temeljnimi značilnostmi slovenske oskrbe starih ljudi zadnjih dvajsetih let. Predstavijo najbolj razširjene oblike oskrbe od najstarejše in prevladujoče institucionalne pomoči do pomoči na domu in neformalne, družinske oskrbe. Večji del opisa namenijo analizi pomoči na domu, ki poteka od zgodovinske predstavitve uvajanja storitve do predstavitve števila uporabnikov, cene storitve, števila oskrbovalcev in števila čakajočih. Avtorji opozorijo, da obstajajo zaskrbljujoče razlike med občinami v ceni storitve, ki jo plača uporabnik, saj kažejo, da je dostopnost storitve pogojena s krajem bivanja. Poleg tega je kar 40% občin nove uporabnike že zavrnilo zaradi premajhnega števila oskrbovalcev ali

zaradi neustreznega časa, v katerem bi star človek potreboval oskrbo. Razmere na področju pomoči na domu vsekakor kažejo na izključujoč odnos izvajalcev pomoči na domu do potreb starih ljudi po tovrstni pomoči.

V drugem poglavju avtorji utemeljijo, zakaj je socialna izključenost primeren pojem za analizo stanja in življenjskih razmer starih ljudi. S socialno izključenostjo dodajamo pojmovanju revščine nove poudarke, zlasti odnosni vidik. Z odnosnim vidikom opozorimo na pomembnost udeležbe posameznika v družbenem in političnem življenju, kakor tudi v socialnih omrežjih, ki so za proučevanje socialne izključenosti stare populacije še posebej pomemben dejavnik. Čeprav obstajajo teoretične opredelitve, ki revščino definirajo širše od materialnega pomanjkanja, je razumevanje revščine kot materialne prikrajšanosti precej razširjeno v socialno političnih kot tudi strokovnih okoljih. Pojem socialne izključenosti omogoča pogled v nov kontekst in nove vidike proučevanja družbenih pojavov. V družboslovni literaturi so za razumevanje socialne izključenosti ključna naslednja področja: (1) dohodek, davki in socialna zaščita, (2) potrošnja in zadolžitev, (3) izobraževanje, zaposlitev ter poklicno usposabljanje, (4) stanovanje in stanovanjske razmere, (5) zdravje in zdravstvena oskrba, (6) socialno varstvo, (7) sosedska podpora oz. socialne mreže. Ključna področja za opazovanje socialne izključenosti starih ljudi pa so še: (1) izključenost iz sistema socialne varnosti, (2) izključenost iz zdravstvenega sistema

in sistemov dolgotrajne oskrbe, (3) izključenost na področju potrošnje, (4) finančna izključenost oz. izključenost iz dostopa do bančnih storitev in (4) izključenost iz osebnih omrežij. V analizi življenjskih razmer starih ljudi avtorji izpostavijo naslednje vidike izključevanja: (1) dostop do institucij in družbenih virov, (2) sodelovanje v institucijah in družbenih virih, ki so pomembni za njihovo materialno in socialno varnost ter zagotavljanje primerne kakovosti življenja, ter (3) vpetost starih ljudi v medosebna omrežja in stopnja njihove udeležbe v družbenem dogajanju.

Zelo pomembna komponenta monografije je v operacionalizaciji in merjenju socialne izključenosti, ki jo avtorji predstavijo v tretjem poglavju. Vsekakor je poglavje zanimivo za vse, ki se želijo poučiti o različnih načinih in kazalcih merjenja socialne izključenosti. Na primeru merjenja socialne izključenosti starih ljudi v Sloveniji izvemo, da je na podlagi dohodkovnih in materialnih kazalnikov populacija starih ljudi izrazito ranljiva skupina prebivalcev. Obenem je tudi precej heterogena, saj obstajajo znotraj nje tudi skupine starih ljudi, za katere obstaja večja verjetnost za socialno izključenost, na primer: najemniki stanovanj, ruralno prebivalstvo, vdove in stari ljudje brez otrok. Preciznejšo predstavitev izrazite ranljivosti stare populacije avtorji podajo v naslednjem, četrtem poglavju, s predstavitvijo kvalitativnega opazovanja življenja starih, revnih in socialno izključenih ljudi. V prvem delu poglavja podrobneje opredelijo

metodologijo raziskovanja, s katero so želeli ugotoviti, kateri vidiki socialne izključenosti, revščine in materialne prikrajšanosti so najbolj žgoči ter kakšne strategije uporabljajo stari ljudje pri shajanju z revščino. Rezultate predstavijo kot aktivne in pasivne strategije, ki jih uporabljajo socialno izključeni in revni stari ljudje, da bi lažje shajali z revščino. Aktivne strategije so tiste, pri katerih si posamezniki priskrbijo dodatne vire in sredstva za uspešnejše shajanje s slabim socialnim in finančnim stanjem, medtem ko so pasivne tiste, ki pomenijo omejevanje in zmanjševanje potreb. Poleg omenjenih dveh strategij so pri predstavitvi podatkov upoštevali tudi individualne, družinske in skupnostne strategije. Pri individualnih gre za strategije, ki se jih poslužuje posameznik, pri družinskih za strategije, ko posamezniki živijo v gospodinjstvu z drugimi člani družine in pri skupnostnih, ko gre za sosedske skupnosti ali formalno organizirane skupine. Razmerja med strategijami tudi grafično prikažejo in opis obogatijo z dobesedno navedbo izjav intervjuvanih starih ljudi, s čimer tekst popestrijo in mu dodajo boljšo predstavljivost in večjo verodostojnost.

Za oblikovanje predlogov o zagotavljanju socialnega vključevanja starih ljudi so pomembni podatki o aktivnih in pasivnih strategijah. Aktivne strategije, ki pripomorejo k zmanjševanju socialne in finančne prikrajšanosti starih ljudi so: (a) iskanje dodatnih finančnih virov, (b) samooskrba s hrano, (c) gospodarjenje s hrano, (č) gospodarjenje z viri, (d) vzdrževanje

socialnega omrežja in stikov, (e) plačevanje storitev in uslug, (f) delitev stroškov med družinskimi člani in (g) delitev dela med družinskimi člani. Pasivne strategije, ki so usmerjene k omejevanju najrazličnejših potreb in razdeljene glede na resnost odповedovanja in na pomembnost, ki jo imamo za kakovost življenja, avtorji delijo na: (a) omejevanje vitalnih potreb, (b) omejevanje pri priboljških, (c) omejevanje nujnih opravil, (č) omejevanje večjih vlaganj in nakupov, (d) omejevanje prostočasnih dejavnosti, (e) črpanje preteklih prihrankov, (f) prejetje pomoči s strani organizacij in društev, (g) omejevanje pri nakupu oblačil. V zaključku poglavja so opisani še dejavniki, ki vplivajo na izbiro strategij, to so: zdravstveno stanje, kraj in tip bivališča, tip in sestava socialnega omrežja, sestava gospodinjstva, informiranost o formalnih oblikah pomoči in delovna zgodovina.

Zaključno, peto poglavje, s predlogi in razmisleki o politikah vključevanja, deluje kot sinteza predhodnega gradiva in obenem daje pozitivističen pridih, saj vzbuja upe na izboljšanje sedanjega položaja populacije starih ljudi. Sedaj, ko poznamo strategije, s katerimi si stari ljudje skušajo izboljšati položaj, potrebujemo le še podporo javne politike. Potrebujemo takšne usmeritve javne politike, ki bodo omogočale bolj prilagojeno pomoč starim ljudem, pomoč, ki bo odgovarjala njihovim potrebam, željam in interesom. Ne nazadnje snovanje socialne politike odraža celosten odnos do staranja in starosti v družbi, ne le do tistih predstavnikov popula-

cije starih ljudi, ki potrebujejo večjo pomoč in podporo za kakovostno življenje. Monografija opozori na odgovornost javne politike do ustvarjanja pogojev za proaktivno ravnanje strokovnjakov v skrbi za stare ljudi, kar je v nestabilnih in slabo predvidljivih finančnih razmerah vsekakor pomembna strategija. Proaktivna drža strokovnjakov pa narekuje tudi drugačen pristop do starih ljudi, in sicer takšen, ki upošteva aktivno vlogo starih ljudi pri reševanju njihove življenjske situacije. Avtorji so z vključevanjem starih ljudi v raziskovanje prikazali enega od načinov za doseganje tovrstnega ravnanja, ob tem pa se sprašujemo, ali in kako so bili intervjuvani stari ljudje seznanjeni z zaključnimi ugotovitvami. Upamo, da so v znak hvaležnosti za sodelovanje prejeli vsaj monografijo.

Neža KOGOVSŠEK ŠALAMON
Mirovni inštitut

Seyla Benhabib

Pravice drugih:

Tujci, rezidenti in državljani

Krtina, Ljubljana 2010,

str. 226, 22,00 EUR

(ISBN 978-961-260-038-9)

V delu *Pravice drugih* avtorica, profesorica politologije in filozofije na univerzi Yale v ZDA, naslavlja vprašanje političnega članstva, kar bi v pravnem jeziku lahko parafrazirali kot vprašanje pravnega statusa in pravic, priznanih tistim, ki nimajo državljanstva države, v